

А. О. Сірінюк,
аспірант кафедри економіки,
Дніпровський державний аграрно-економічний університет
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0005-9198-6630>

DOI: 10.32702/2306-6814.2026.4.249

ОСНОВНІ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ФОРМ АГРОБІЗНЕСУ

A. Sirinok,
Postgraduate student of the Department of Economics,
Dnipro State Agrarian and Economic University

MAIN ORGANIZATIONAL AND ECONOMIC DIRECTIONS OF DEVELOPMENT OF INTEGRATION FORMS OF AGRIBUSINESS

Зазначено, що економіка України віддавала перевагу вертикальній інтеграції, оскільки дана форма задовольняла в умовах кризи неплатежів. В даний час намітився інтерес і до горизонтальної форми інтеграції, хоча ця форма ще не набула значних масштабів. Горизонтальна інтеграція спостерігається в харчовій промисловості та машинобудівній галузі. З розглянутими проблемами тісно пов'язана найгостріша для України проблема рентабельності виробництва.

Визначено, що на заваді ефективності спільної роботи є неврегульованість енергопостачання, недостатня інформаційна забезпеченість, неефективний менеджмент. Перешкодою виступає також нераціональне розміщення виробництва на території країни, що у дореформений період розміщення виробництва пов'язувалося з витратами на транспортування продукції. Це набуло великого значення в результаті руйнування сформованих ланцюжків поставок сировини та реалізації продукції, крім того, серйозними факторами, що чинять депресивний вплив, є: скорочення обсягів централізованого субсидування та кредитування, інфляція, недосконалість оподаткування підприємств агробізнесу, що не стимулює максимально ефективне використання землі, нестачу інвестицій та необхідність розробки організаційно-економічних засад утворення інтеграційних форм. Аргументовано, що на підставі розглянутих особливостей інтеграційних форм України, можна виявити основні сучасні, характерні для неї передумови інтеграції. До них слід віднести наявність земельних угідь, виробничих площ і потужностей, трудових ресурсів, досвіду роботи та традицій.

It is noted that the Ukrainian economy preferred vertical integration, since this form was satisfactory in the conditions of the non-payment crisis. Currently, there is also interest in the horizontal form of integration, although this form has not yet gained significant scale. Horizontal integration is observed in the food industry and the machine-building industry. The most acute problem for Ukraine is the profitability of production. The wholesale selling price for sugar produced at Ukrainian sugar beet factories cannot compete with the price of raw sugar imported. An attribute of the development of agro-industrial production in all countries of the world is the disparity in prices. In Ukraine, it has reached enormous proportions. It was caused by the spontaneous liberalization of prices, an unregulated financial market, as well as the release of prices for energy resources in the conditions of monopolization of energy carriers, transport and production of means of production at an agribusiness enterprise.

It was determined that the effectiveness of joint work is hindered by unregulated energy supply, insufficient information security, and ineffective management. Another obstacle is the irrational location of production on the territory of the country, which in the pre-reform period was associated with the costs of transporting products. This has become of great importance as a result of the destruction of the established supply chains of raw materials and product sales. In addition, serious factors that have a depressing effect are: a reduction in the volume of centralized subsidies and lending, inflation, imperfect taxation of agribusiness enterprises, which does not stimulate the most efficient use of land, lack of investment, and the need to develop organizational and economic principles for the formation of integration forms. Thus, based on the considered features of integration forms in Ukraine, it is possible to identify the main modern prerequisites for integration that are characteristic of it. These include the availability of land, production areas and capacities, labor resources, work experience, and traditions. In addition, the negative preconditions and motivations for creating integrated forms in Ukraine include: the risk of non-fulfillment of obligations by commodity producers, the existence of transaction costs, market opacity, lack of contractual discipline, and narrow distribution channels.

Ключові слова: інтеграційні форми, вертикальна та горизонтальна інтеграції, централізоване субсидування та кредитування, земельні угіддя, виробничі площі, спонукальні мотиви, трансакційні витрати

Key words: integration forms, vertical and horizontal integration, centralized subsidization and lending, land, production areas, incentives, transaction costs.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Економіка України віддавала перевагу вертикальній інтеграції, оскільки дана форма задовольняла в умовах кризи неплатежів. В даний час намітився інтерес і до горизонтальної форми інтеграції, хоча ця форма ще не набула значних масштабів. Горизонтальна інтеграція спостерігається в харчовій промисловості та машинобудівній галузі. З розглянутими проблемами тісно пов'язана найгостріша для України проблема рентабельності виробництва. Оптово-відпускна ціна на цукор, вироблений на українських заводах із цукрових буряків, не витримує конкуренції з ціною цукру із сирцю, що ввозиться за імпортом.

Атрибутом розвитку агропромислового виробництва у всіх країнах світу є диспаритет цін. В Україні він досяг величезних розмірів. Він був викликаний стихійною лібералізацією цін, нерегульованим фінансовим ринком, а також відпущенням цін на енергоресурси в умовах монополізації енергоносіїв, транспорту та виробництва засобів виробництва на підприємстві агробізнесу [1]. Існує необхідність удосконалення економічних взаємин між сільськогосподарськими та переробними підприємствами та торгівлею. Деякі інвестори будують свої взаємини з інтегрованими формами агробізнесу не на еквівалентній основі, занижуючи закупівельні ціни на сировинні ресурси за одночасного підвищення оптово-відпускних ціни готову продукцію.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Наукові дослідження розвитку інтеграційних форм агробізнесу в зазначеній сфері здійснюють такі вітчизняні науковці: Горьовий, Є. М. Данкевич, О. І. Дацій, В. В. Пирог, А. В. Осатюк, В. В. Міракін, А. В. Півень, М. Сичевський, О. Коваленко, Н. Лукашенко, Н. Юрченко, Ю. О. Ульянченко, О. Федорчук, В. Петренко, А. Карнаушенко, О. В. Ходаківська, О. М. Могильний та інші.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ(ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

Метою статті є дослідження основних організаційно-економічних напрямів розвитку інтеграційних форм агробізнесу.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Розвиток регіональних економічних інтеграційних формувань з урахуванням вертикального і горизонтального інтегрування — один із провідних способів поліпшення внутрішньої організації агробізнесу, підвищення технологічної ефективності та стійкості функціонування підприємств усіх галузей.

На заваді ефективності спільної роботи є неврегульованість енергопостачання, недостатня інформаційна забезпеченість, неефективний менеджмент. Перешкодою виступає також нераціональне розміщення виробництва на території країни, що у дореформений період розміщення виробництва пов'язувалося з витрата-

ми на транспортування продукції [2, с. 409]. Це набуло великого значення в результаті руйнування сформованих ланцюжків поставок сировини та реалізації продукції, крім того, серйозними факторами, що чинять депресивний вплив, є: скорочення обсягів централізованого субсидування та кредитування, інфляція, недосконалість оподаткування підприємств агробізнесу, що не стимулює максимально ефективне використання землі, нестачу інвестицій та необхідність розробки організаційно-економічних засад утворення інтеграційних форм.

Таким чином, на підставі розглянутих особливостей інтеграційних форм України, можна виявити основні сучасні, характерні для неї передумови інтеграції. До них слід віднести наявність земельних угідь, виробничих площ і потужностей, трудових ресурсів, досвіду роботи та традицій. Крім того, до передумов негативного характеру, спонукальних мотивів створення інтегрованих форм в Україні слід віднести: наявність ризику невиконання зобов'язань товаровиробниками, існування трансакційних витрат, непрозорість ринку, відсутність договірної дисципліни, вузькість каналів збуту [3]. На цьому етапі найважливішими передумовами внутрішньої та міжгалузевої інтеграції в Україні виступають необхідність забезпечення стартових фінансових можливостей виходу з кризи, відсутність власних коштів та достатньої державної підтримки товаровиробників агробізнесу.

Передумовами, які спонукають підприємства агробізнесу до вступу в інтегровані формування, є фінансова неспроможність, висока кредиторська заборгованість, зношеність основних фондів, брак оборотних засобів, технологічна відсталість. Вступаючи до інтегрованих форм, товаровиробники агробізнесу знижують ризики, пов'язані з виробництвом агробізнесу, а переробні підприємства прагнуть отримання стабільних доходів [4].

Необхідною основою реалізації передумов є наявність інституційних умов, що визначають характер інтеграції. Форми відносин, що склалися, і взаємозв'язків між сільськогосподарськими і переробними господарюючими суб'єктами в сучасних умовах України не відповідають вимогам ринкової економіки. Дослідження теоретичних положень та практики управління високо економічно розвинених держав і в Україні дозволило виявити найважливіші, організаційно-економічні засади формування інтеграційних структур. До них слід віднести: систему цілей та їх розподіл між підсистемами; принципи формування структур; функції, що виконуються підрозділами на основі їх складу та внутрішніх зв'язків; розподіл повноважень усередині організації, що відображає співвідношення централізації та децентралізації; формування комунікацій, потоків інформації та документообігу в організації; визначення поведінкових переваг персоналу; координація управлінських рішень ієрархічної та адаптивної організаційної структури [5, с. 69].

Застосування перелічених основ управління має призвести до формування специфічних для сучасного розвитку економіки України основ становлення інтеграційних процесів, інтегрованих структур, найбільш важливими з яких є: ефективна міжфірмова інтеграція;

інноваційні стратегії; пріоритетність знань, інформації; кооперація діяльності та спільне управління; динамічна рівновага структур, що розвиваються; багаторівнева економіка; міжгалузева інтеграція.

Для України особливо актуальною є агроекономічна інтеграція. Це складний і закономірний процес, що визначається системою ринкових взаємовідносин. Для її здійснення необхідна розробка принципів взаємодії та розмежування інтересів підрозділів. В результаті інтеграції відбувається зближення та поєднання в єдиний господарський організм, пов'язаний циклом отримання кінцевої продукції підприємств сільського господарства та промисловості. Життєздатність такого об'єднання визначається забезпеченням інтересів усіх учасників, паритетністю взаємовідносин.

Надання виробникам агробізнесу повної самостійності дозволило розширити можливості підприємництва з метою забезпечення його ефективності [6, с. 149]. Разом з тим, розрив старих економічних зв'язків та становлення нових на основі взаємної вигоди, скорочення посівних площ та низка інших факторів призвели до недостатньої завантаженості виробничих потужностей переробних підприємств.

Сприятливими мотивами інтеграції можуть стати: об'єднання ресурсів, що дозволяє розширити виробничі можливості учасників; впровадження нових технологій, які потребують значних початкових витрат; збільшення обсягів виробництва, розширення асортименту, освоєння нових ринків збуту. Цілями формування інтегрованої структури виступають: оптимізація міжгосподарської технічної та фінансової взаємодії; зниження витрат опортуністичної поведінки; досягнення синергетичного ефекту; згладжування диференціації розвитку регіонів. Вищевикладене дозволяє виділити основні організаційно-економічні напрями розвитку інтеграційних форм у агробізнесі (рис. 1).

Реалізація зазначених напрямів має супроводжуватись комплексною оцінкою ефективності функціонування інтегрованої структури. Здійснення інтеграційних процесів можливе з урахуванням принципів інтеграції, зумовлених теоретичними концепціями.

З позицій інституційної економічної теорії, необхідність інтеграції підприємств і закупівельних організацій пояснюється з погляду витрат управління [7, с. 38]. Як додаткові аргументи розглядаються зростаючі витрати ринкової координації в умовах високоспецифічних активів, підвищення невизначеності та частоти трансакцій, а також труднощі, пов'язані з вимірюванням результативності діяльності агентів, що не перерозподіляють ринкові ризики.

Теорія агентських відносин передбачає укладання різноманітних форм контрактів (формальних і неформальних, явних і неявних, цільових і предметних тощо), виходячи з економії агентських витрат. Відомо, що витрати відносин або агентські витрати складаються з витрат на механізм прийняття зобов'язань та відстеження їх виконання, розроблений для зниження витрат опортуністичної поведінки та неминучих конфліктів між принципалами та агентами.

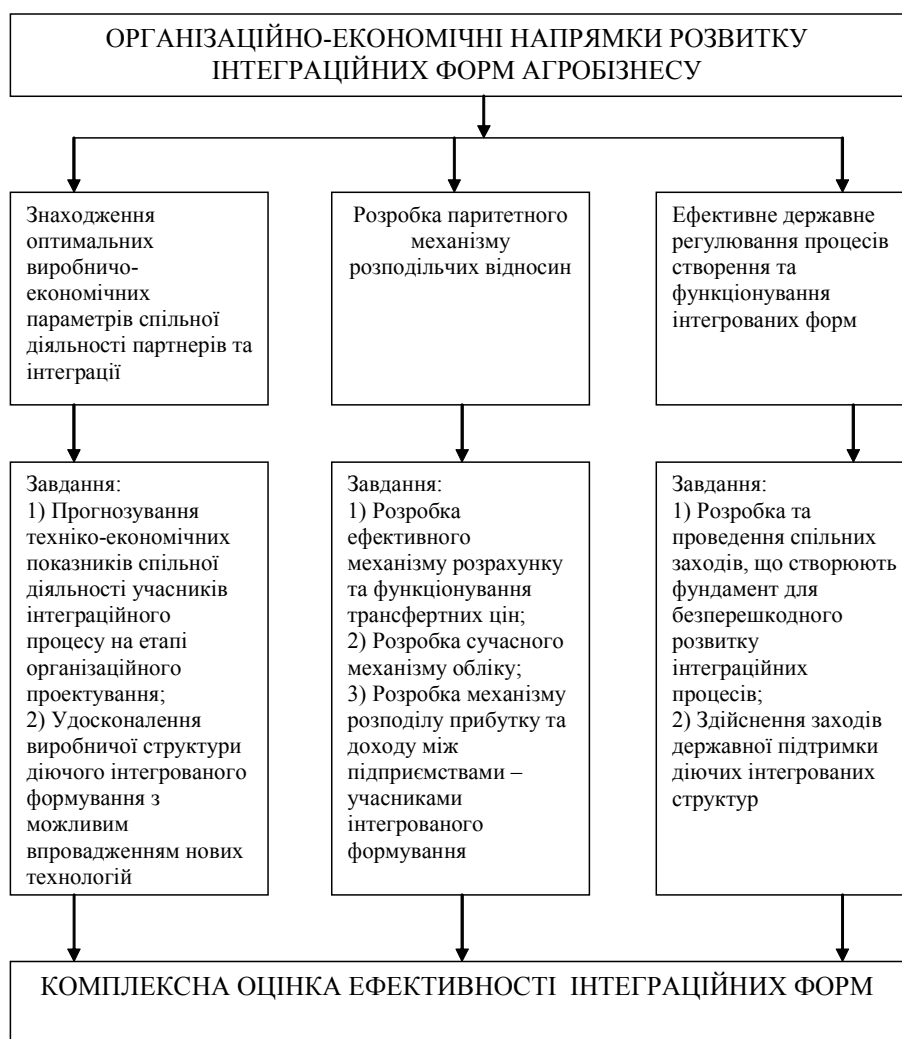

Рис. 1. Основні організаційно-економічні напрями розвитку інтеграційних форм у агробізнесі

З погляду теорії трансакційних витрат, учасники угод із єдиною метою мінімізації витрат на маркетинг, експертизу, страхування різноманітних взаємних ризиків шукають ефективні підходи до контрактів, обираючи відповідну форму інтеграції [8, с. 269].

Еволюційна економічна теорія, ґрунтуючись на користі інновацій для довгострокового розвитку підприємства, передбачає наявність тісних контактів між підприємствами, які співпрацюють у процесі створення, розвитку та комерціалізації інновацій. Еволюційний підхід передбачає, що компанії переймають навички та досвід своїх партнерів, не завжди керуючись метою максимізації ефективності. У той самий час за умов стійких, добре організованих ринків більш адекватною є поведінка, орієнтована на ефективність.

В рамках теорії ресурсної залежності пропонується типологія залежностей, що характеризуються кількісними та якісними показниками та різними формами угод сторін. Використання логіки ресурсного підходу (теорія виробництва) для пояснення міжфірмової інтеграції означатиме, що ізольовані, не пов'язані контрактами компетенції, належать до різних компаній, потребують кооперації та спільного управління.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

За досвідом економічно розвинених країн, найперспективнішою з погляду адаптації до сучасних умов господарювання є теорія кластерної інтеграції. При цьому під кластерною інтеграцією розуміється процес взаємного пристосування територіально відокремлених економічних суб'єктів, поглиблення їхньої взаємодії, розвитку зв'язків між ними. В основі цієї теорії лежить поняття "кластер" — територіально-галузеве добровільне об'єднання підприємств (підприємств), які тісно співпрацюють із науковими установами, громадськими організаціями та організаціями місцевої влади з метою підвищення конкурентоспроможності власної продукції та сприяння соціально-економічному розвитку територій.

Принципово подібний підхід до визначення високих промислових комплексів був у радянській економічній науці. Вони були відомі як ТПК (територіально-виробничі комплекси) — "прогресивна просторова форма реалізації цільових народногосподарських програм". Становлення нових інтегрованих виробничих (фінансово-виробничих, виробничо-торгівельних) корпоративних структур, орієнтованих на платоспроможний попит,

один із ключових чинників зміни традиційної системи управління в агропромисловому комплексі (агробізнесу).

Література:

1. Тен С. О. ESG-активність агробізнесу: стратегічне управління та інвестиційні перспективи. Агросвіт. 2025. № 8. DOI: 10.32702/2306-6792.2025.8.187.
2. Яценко О. М., Андрющенко А. Д., Осадчук В. Є., Кирилюк О. В. Архітектура інноваційної екосистеми агротрейдингу в умовах цифровізації. Scientific journal "Modeling the development of the economic systems". 2025. № 4. С. 407—418. DOI: <https://doi.org/10.31891/mdes/2025-18-52>.
3. Юрчук Н.П., Кіпоренко С.С. Цифровізація сільського господарства: виклики і можливості для фермерських господарств. Агросвіт. 2024. № 19. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6792.2024.19.53>
4. Адаменко І. В. Зарубіжний досвід цифровізації сільськогосподарського виробництва та напрямийого використання у вітчизняній практиці. Економіка та управління АПК. 2025. № 1. DOI: <https://doi.org/10.33245/2310-9262-2025-197-1-62-72>.
5. Яценко О. М., Андрющенко А. Д., Осадчук В. Є., Кирилюк О. В. Світовий досвід використання блокчейну, токенизації та криптоактивів у цифровізації інноваційних екосистем агротрейдингу. Цифрова економіка та економічна безпека. 2025. № 6 (21). С. 66—78. DOI: <https://doi.org/10.32782/dees.21-32>
6. Khalatur, S.M. (2017). Important provisions for the development of agriculture of Ukraine. Baltic Journal of Economic Studies, 3 (2), 147—154. DOI: <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2017-3-2-147-154>
7. Hudym, K., & Khalatur, S. (2016). Systematisation and analysis of MNCs' models of conduct for entering the national agrarian markets. Economic Annals-XXI, 159 (5—6), 34—37. <https://doi.org/10.21003/ea.V159-07>
8. Яценко О. М., Андрющенко А. Д., Осадчук В. Є., Кирилюк О. В. Цифрова трансформація екосистем в умовах глобальних викликів. Український журнал прикладної економіки та техніки. 2025. № 4. С. 265—272. DOI: <https://doi.org/10.36887/2415-8453-2025-4-52>.

References:

1. Ten, S.O. (2025), "ESG activity of agribusiness: strategic management and investment prospects", Ahrosvit, vol. 8. 10.32702/2306-6792.2025.8.187
2. Yatsenko, O., Andriushchenko, A., Osadchuk, V., Kyryliu, K. O. (2025), "Architecture of an innovative agricultural trading ecosystem in the conditions of digitalization", Scientific journal "Modeling the development of the economic systems, vol. 4, pp. 407—418. <https://doi.org/10.31891/mdes/2025-18-52>.
3. Yurchuk, N.P. and Kiporenko, S.S. (2024), Digitalization of agriculture: challenges and opportunities for farms, Agrosvit, vol.19, pp. 53—61. <https://doi.org/10.32702/2306-6792.2024.19.53>.
4. Adamenko, I.V. (2025), Foreign experience in the digitalization of agricultural production and directions of its use in domestic practice, Ekonomika ta upravlinnya APK, vol.1, pp. 62—72. <https://doi.org/10.33245/2310-9262-2025-197-1-62-72>

5. Yatsenko, O., Andriushchenko, A., Osadchuk, V., Kyryliu, K. O. (2025), "Global experience in the use of blockchain, tokenization, and crypto-assets in the digitalization of innovative agritrading ecosystems", Digital Economy and Economic Security, vol. 6 (21), pp. 66—78. DOI: <https://doi.org/10.32782/dees.21-32>.

6. Khalatur, S.M. (2017), Important provisions for the development of agriculture of Ukraine, Baltic Journal of Economic Studies, vol. 3 (2), pp. 147—154. <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2017-3-2-147-154>.

7. Hudym, K. and Khalatur, S. (2016), Systematisation and analysis of MNCs' models of conduct for entering the national agrarian markets, Economic Annals-XXI, vol. 159 (5—6), pp. 34—37. <https://doi.org/10.21003/ea.V159-07>

8. Yatsenko, O., Andriushchenko, A., Osadchuk, V., Kyryliu, K. O. (2025), "Digital transformation of ecosystems under global challenges", Ukrainian Journal of Applied Economics and Technology, vol. 4. pp. 265—272. DOI: <https://doi.org/10.36887/2415-8453-2025-4-52>.

Отримано редакцією журналу / Received: 03.02.26

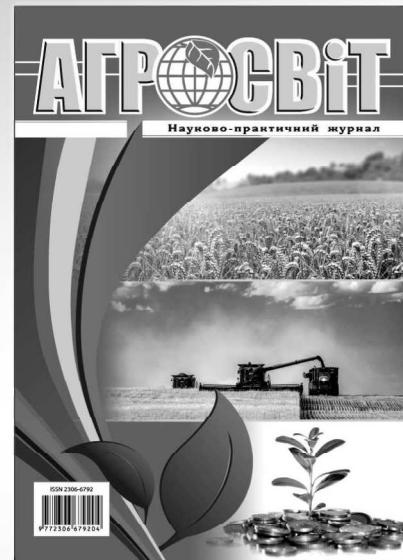
Процеженовано / Revised: 06.02.26

Схвалено до друку / Accepted: 17.02.26

АГРОСВІТ

<https://nauka.com.ua>

Передплатний індекс: 23847

Виходить 24 рази на рік

Журнал включено до переліку наукових фахових видань України з ЕКОНОМІЧНИХ НАУК (Категорія «Б»)

Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292